

Természet- ismeret

munkafüzet

TÁJAK, ÉLETKÖZÖSSÉGEK
AZ EMBER EGÉSZSÉGE

6

t

A TERMÉSZETRŐL TIZENÉVESEKNEK

A TERMÉSZETRŐL TIZENÉVESEKNEK

Természet- ismeret munkafüzet

*Tájak, életközösségek
Az ember egészsége*

6

Hatodik, változatlan kiadás

MOZAIK KIADÓ – SZEGED, 2019

Kedves Gyerekek!

A 6. osztályban folytatjátok a természetben végzett vizsgálódásokat. Kutatjátok a hegységek kialakulásának és a földfelszín változásának okait.

Megismeritek hazánk tájait, a természeti adottságok és a társadalom összefüggéseit. Jártasságot szereztek a térképi információk leolvasásában, a következtetések megfogalmazásában.

Vizsgáljátok Magyarország természetes életközösségeit, faji összetételüket, a közöttük levő kölcsönhatásokat. Feltárjátok az ok-okozati összefüggéseket.

Az ember szervezetének, életfolyamatának vizsgálata során megérted a kamaszkori változások okait, tudatosulnak bennetek az egészségkárosító hatások, a betegségek megelőzésének módjai.

Sok kísérlet és önálló munka elvégzésére lesz lehetőségetek az év során. A kísérletek segítségével megértitek a mindennapi élet jelenségeit. Az egyéni és a csoportmunkák során elsajátítjátok az információhordozók széles körű használatát.

Ahhoz, hogy eredményesen elsajátítsátok a tankönyvben levő ismeretanyagot, szükséges:

- a rendszeres tanulás;
- az ismeretek folyamatos rögzítése, gyakorlása;
- a hiányosságok pótlása.

Ebben segít a természetismeret munkafüzet is, mert:

- ráirányítja a figyelmet a tananyag leglényegesebb részeire, így tudatosulnak az esetleges pótolnivalók;
- segíti a megértést, a logikai összefüggések elmélyítését;
- lehetővé teszi a hasonlóságok és különbségek felismerését, az ismeretek rendszerezését;
- gyakoroltatja az ábraelemzést, a térképen való tájékozódást;
- jártasságot alakít ki a feladatok megoldásában.

A munkafüzet felépítése követi a tankönyv tananyagelrendezését. Egy-egy leckéhez átlagosan 4-5 feladat készült, melyek jól hasznosíthatók az önálló ismeretfeldolgozás során is. Az összefoglalások, év végi ismételések jóval több feladatot tartalmaznak. Az egyes leckék, témák közötti kapcsolatok megláttatásával hozzájárulnak a rendezett tudás megszerzéséhez.

A feladatok különböző tudásszinten, változatos formában mérik a teljesítményeteket, így jelentős mértékben fejleszti a

- gondolkodásotok;
- feladatmegértő és feladatmegoldó képességeitek.

A munkafüzet segítségével

- sikerebben teljesíthetitek a tantárgyi követelményeket;
- eredményesebben birkózhattok meg az írásbeli feleletekkel és témazárókkal.

Jó munkát, sok sikert kívánnak

a Szerzők

KÖLCSÖNHATÁSOK, ENERGIA

Kölcsönhatások

1. Nevezd meg, milyen kölcsönhatás okozza az alábbi változásokat!

- a) A versenykerékpáros hegymenetben lelassul. ....
- b) A focilabda visszapattan a kapufáról. ....
- c) Az iránytű beáll északi irányba. ....
- d) Egy üveg pohár leesik és eltörik. ....

2. Testnevelésórán többféle labdával találkozhatasz. Sorolj fel legalább ötfélét, és állítsd sorba ezeket rugalmasságuk szerint! Kezdd a sort a legrugalmasabb labdával!

.....

Beszélgétek meg, hogy hogyan hasonlítható össze két labda rugalmassága!

3. Végezd el az alábbi két kísérletet!

a) Fektesd egy mágnesrudat az asztalra, és helyezz rá egy papírlapot! Szórj a papírra vasreszeléket! Rajzold le azt, amit a papírlapon láatsz!

a)

b) Szórj egy papírlapra búzadara szemcséket! Dörzsöld meg egy műanyag vonalzót gyapjú darabkával, és fektesd a búzadarára! Mit tapasztalsz? Készíts erről is rajzot!

b)

Hasonlítsd össze az a) és b) kísérleteknél készített ábrákat! Mit bizonyít ez a két kísérlet?

.....

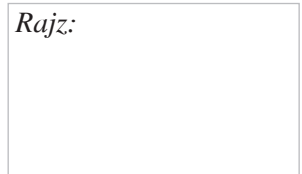
4. Két egyenlő hosszú cérnaszálra fűzz fel egy-egy varró-tűt! Függessz fel a cérnaszálakat egymás közelébe!

Közelíts hozzájuk alulról mágnessel!

Figyeld meg, majd rajzold is le amit észlelész!

Adj magyarázatot a tapasztaltakra!

Rajz:

.....

.....

.....

HEGYVIDÉKEK, DOMBVIDÉKEK

A hegyek születése

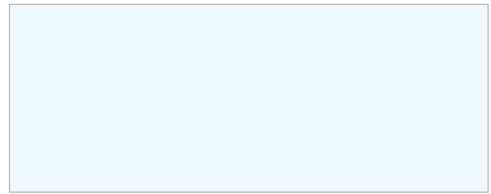
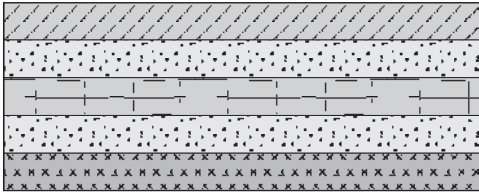
1. Írd az ábra alá, milyen változásokat okoznak a kőzetlemezek nyilakkal jelzett elmozdulásai!

.....
 .....

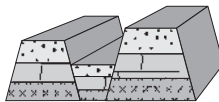
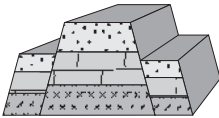
.....
 .....

2. Rajzold le, hogyan változnak meg a vízszintes rétegek a gyűrődés hatására! Jelöld kékkel a belső erők irányát is!

gyűrődés

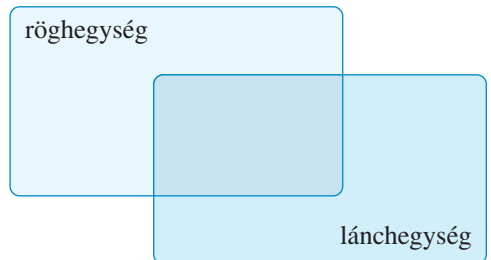
3. Nevezd meg a vetődéses formákat! Jelöld kékkel a törésvonalakat és a belső erők irányát!

.....

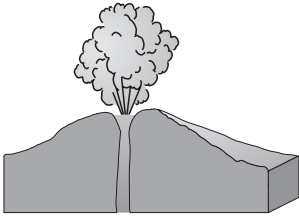
4. Jellemezd a hegység típusokat! Írd az állítások betűjeleit a megfelelő halmazba!

- a) Gyűrődéses szerkezetűek. b) Hegységeit belső erők hozták létre. c) Csúcsaik hegyesek, élesek, gerincük csipkézett. d) Felszínüket a külső erők erősen lepusztították. e) Völgyeik szélesek, medencéik tágasak. f) Vetődéssel keletkeztek. g) Ilyen típusú a Kárpátok is.

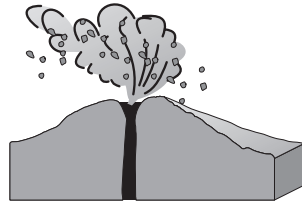

A vulkánok

1. Melyek a vulkáni működés mozzanatai? Írd az ábra alá!

a) .....

b) .....

c) .....

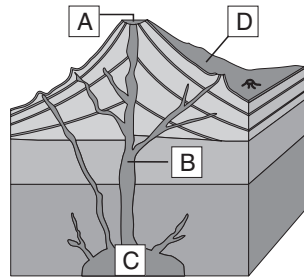
2. Nevezd meg a vulkán betűvel jelzett részeit!

A) .....

B) .....

C) .....

D) .....

Hogyan változik meg a vulkán egy újabb kitörést követően? Egészítsd ki az ábrát!

3. Melyek a kifejezéspárok hasonlóságai és különbségei?

magma – láva

kráter – kürtő

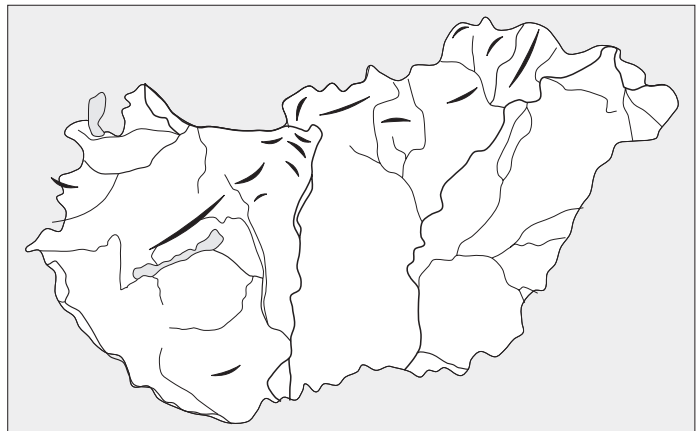
hasonlóság: .....

hasonlóság: .....

különbség: .....

különbség: .....

4. Jelöld a térképvezálaton a nevük kezdőbetűivel hazánk vulkanikus hegyeit!

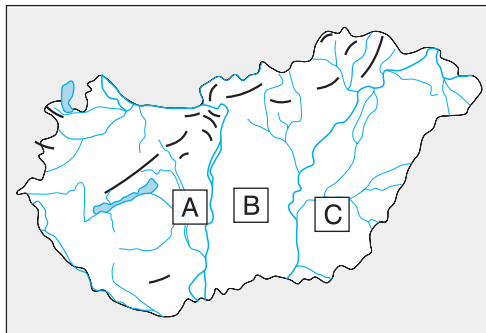

ALFÖLDI TÁJAKON

Alföldjeink

1. Színezd a térkép színeivel az Alföld és a Kisalföld területét! Nevezd meg az Alföld nagybetűvel jelzett részeit!

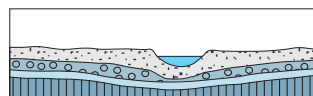
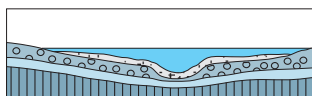
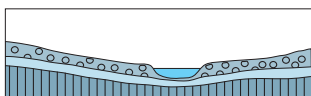
- A .....
B .....
C .....

2. Állítsd sorrendbe az alföldek keletkezéseinek mozzanatait! Számokkal jelöld a sorrendet!

- a) Vastag üledékréteg halmozódott föl a tengerben.
 b) A tenger feltöltődött.
 c) A terület megsüllyedt.
 d) A szél és a folyók sok hordalékot szállítottak a tengerbe.
 e) A területet tenger öntötte el.
 f) A szárazulatokat a folyók és a szél formálták.

3. Melyik folyamatot ábrázolják a rajzok?

Folyamat neve: .....

Mely tájaink keletkeztek ily módon? .....

4. Rajzold az 1. feladat térkép vázlatába, hogy milyen irányban húzódnak a Kiskunság homokbuckái?

Mi a magyarázata a jelenségnek? .....

.....

5. Nevezd meg az alábbi tájak talajtípusait!

Nagykunság: .....

Hortobágy: .....

Az alföld tengersík vidékén

1. Hasonlítsd össze az Alföld és a Kisalföld éghajlatát! Aláhúzással jelöld, mely tájunkra jellemző az állítás!

a) Évi középhőmérséklete magasabb:	<u> </u> Alföld / Kisalföld
b) Évi hóingása kisebb:	<u> </u> Alföld / Kisalföld
c) Több a napsütéses órák száma:	<u> </u> Alföld / Kisalföld
d) Tele hidegebb:	<u> </u> Alföld / Kisalföld
e) Nyara hűvösebb:	<u> </u> Alföld / Kisalföld
f) Csapadéka kevesebb:	<u> </u> Alföld / Kisalföld

2. Jellemezd a fűféléket az alábbi szempontok szerint!

- a) Gyökérzet: .....
- b) Szár: .....
- c) Levél: .....
- d) Virág: .....
- e) Megprozás: .....

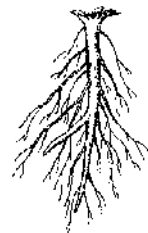
3. Hogyan keletkeztek hazai réteink, legelőink?

.....

Mi történik a rétekkal, ha nem használjuk rendszeresen a fűvét?

.....

4. Keretezd be azokat a részletrajzokat, melyek a mezei zsályát ábrázolják!

Hogyan alkalmazkodott a mezei zsály a szárazsághoz? .....

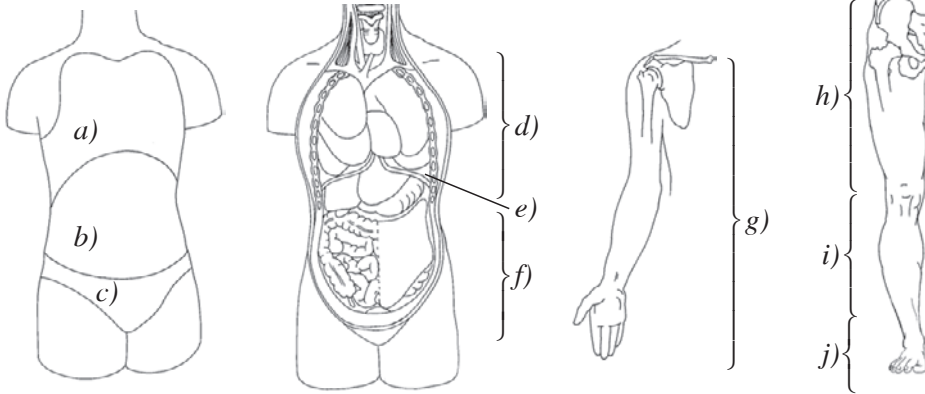
.....

AZ EMBER EGÉSZSÉGE

Az emberi test

1. Nevezd meg az ábrák betűvel jelölt részeit!

- a) ..... b) .....
c) ..... d) .....
e) ..... f) .....
g) ..... h) .....
i) ..... j) .....

2. Sorold fel az életszakaszokat kísérő testi változásokat!

- a) ..... b) ..... c) .....

3. Melyek a külső és melyek a belső tényezők? Betűjelekkel válaszolj!

- a) egészséges környezet
b) öröklött tulajdonságok
c) helyes táplálkozás
d) rendszeres mozgás
e) szervek felépítése
f) szervek működésének szabályozása
g) nyugodt, harmonikus érzelmi élet

belső környezeti tényezők

külső környezeti tényezők

4. Hogyan változik az alábbi testtájak aránya a testhosszhoz viszonyítva újszülött kortól a felnőttkorig?

a) a fej mérete: .....

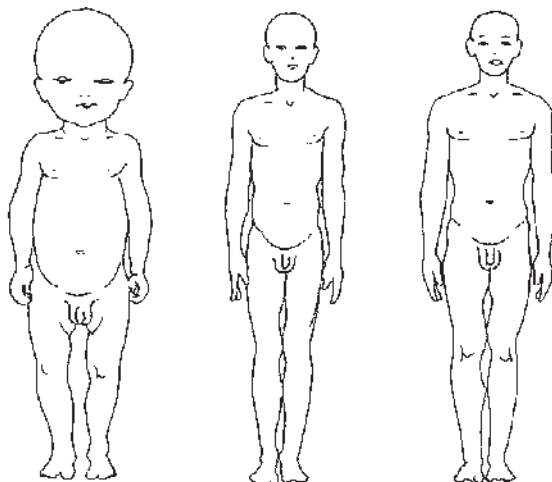
.....
 .....

b) a törzs hossza: .....

.....
 .....

c) az alsó végtag hossza: .....

.....
 .....

5. Írd az állítások elé a megfelelő nagybetűt!

- A) Az állítás és az indoklás igaz.
- B) Az állítás igaz, az indoklás helytelen.
- C) Az állítás hamis, az indoklás helytelen.

- Az emberi test arányai a születéstől a felnőttkorig változnak, mert testtájak növekedése, fejlődési üteme különböző.
- A legnagyobb mértékű változás a csecsemő- és a serdülőkort jellemzi, mert ekkor a gyorsabb a növekedés, fejlődés üteme.
- Az ember testalkata mindig jellemző az adott életszakaszra, mert a változások mértéke és üteme azonos.
- Az életszakaszok kezdete és időtartama minden embernél azonos, mert ez független az egyén és környezete adottságaitól.

6. Megfigyelési feladat

Válassz az osztályból 5 fiút és 5 leányt, akik egy évben születtek és már betöltötték a 11. életévüket.

Mérd meg testmagasságukat és testtömegüket. Számítsd ki a fiúk és lányok testmagasságának és testtömegének átlagát és írd le!

	Fiúk	Lányok
Testmagasság átlaga:	..... cm	..... cm
Testtömeg átlaga:	..... kg	..... kg

TARTALOMJEGYZÉK

KEDVES GYEREKEK!	3
KÖLCSÖNHATÁSOK, ENERGIA	4
Kölcsönhatások	4
Hőmérséklet, hőmérséklet-változás	5
Az energia – ami folyton átalakul	8
Az égés	8
Miért drága az energia? Energia a hétköznapokban	9
Csökkentsük a veszteséget!	10
Összefoglalás	11
VIZEK ÉS VÍZPARTOK ÉLŐVILÁGA	12
A sokszínű vízvilág	12
A nyílt víztől a part felé	13
Növények a vizek partján	14
Az állóvizek aljzatán	15
A vizek ízeltlábúi	16
Az úszás mesterei	17
Gerincesek a vízben és a vizek partján	18
Élet a vizek körül	19
Megfigyelések, vizsgálódások	20
Összefoglalás	23
HEGYVIDÉKEK, DOMBVIDÉKEK	26
A hegyek születése	26
A vulkánok	27
A nyugtalan föld	28
Külső erők felszínformálása	30
Megfigyelések, vizsgálódások	31
Hegyvidékeink	33
Aggteleki Nemzeti Park	34
Élet a hegyvidékeken	35
Dimbes-dombos Dunántúl	36
Termesztett növények a csapadékos tájakon	38
Összefoglalás	39
AZ ERDŐ ÉLETKÖZÖSSÉGE	42
Az erdő és lombhullató óriásai	42
Az örökzöldek világa	44
Rovarok az erdőben	45
Madarak a lombok között	46
Fényben és árnyékban	47
A cserjék rejtekén	48
Az erdő gombái	49
Nagyvadak az erdőben	50
Rágcsálók és ragadozók	51
Megfigyelések, vizsgálódások	52
Összefoglalás	54

ALFÖLDI TÁJAKON	58
Alföldjeink	58
Az alföld tengersík vidékén	59
Szántóföldi növények	60
Gyomnövények, gyógynövények	61
Rovarok és rovarevők	62
A mező „terített asztalánál”	63
Vizsgálódások, megfigyelések	64
Élet az alföldeken	65
Összefoglalás	66
TERMÉSZET ÉS TÁRSADALOM	69
Gazdasági ágazatok és kapcsolataik	69
Települések és kapcsolataik	70
A városi élet	71
Az ország szíve, Budapest	72
Projekt: Budapest	73
Vizsgálódások, megfigyelések: A lakóhelyi táj (Vázlat a bemutatáshoz)	74
A háztartások anyag- és energiaforgalma. Vizsgálódások, megfigyelések	76
Gyűjts szelektíven!	77
Összefoglalás	78
AZ EMBER EGÉSZSÉGE	80
Az emberi test	80
Az élő határ (Kiegészítő anyag)	82
A mozgás, maga az élet	83
Az élet alapja az anyagcsere	84
Amit az egészséges táplálkozásról tudni kell	86
Érzékszerveink védelmében	88
A fiú és a lány	89
Az ember egyedfejlődése	91
Mi történik velem? Lelki és szellemi fejlődés kamaszkorban (Önismereti teszt)	92
Vészhelyzetek, veszélyforrások	94
Egészség – betegség	97
Összefoglalás	100
ÉV VÉGI ÖSSZEFOGLALÁS	103
Kölcsönhatások	103
Hazánk természeti adottságai és gazdasági élete	104
Hazánk életközösségei	106
Az ember szervezete és egészsége	109

Kiadja a Mozaik Kiadó, 6723 Szeged, Debreceni u. 3/B. Tel.: (62) 554-664

E-mail: kiado@mozaik.info.hu • Honlap: www.mozaik.info.hu

Felelős kiadó: Török Zoltán • Műszaki szerkesztő: Daróczy Edit

Készült az Innovariant Kft.-ben, Szegeden • Felelős vezető: Drágán György

Terjedelem: 10,01 (A/5) ív • Tömeg: 172 g • 2019. június • Raktári szám: MS-2805U